

## ГРОМАДСЬКА ДУМКА ЯК СОЦІАЛЬНИЙ ІНСТРУМЕНТ ПОЛІТИЧНОГО РЕЖИМУ

Вінницький національний технічний університет

### *Анотація*

*У статті розкрито поняття такого соціального інструменту як «громадська думка» і досліджено її прояви за умови різних політичних режимів.*

**Ключові слова:** громадська думка, демократія, політологія, форми влади, політичний режим

### *Abstract*

*The article reveals the concept of such social tool as "public opinion" and its expression on condition of various political regimes was studied.*

**Keywords:** public opinion, democracy, politics, government forms, political regime

Громадська думка – один із визначальних чинників громадянського суспільства, за допомогою якого народ може оперативним чином висловлювати власну довіру або недовіру до існуючої на даний момент часу влади, тим самим визнаючи або заперечуючи її легітимність. Завоювати і утвердити владу означає, перш за все, оволодіти громадською думкою, заручитися підтримкою широких мас населення.[1]

Будучи важливим соціально-політичним інститутом демократії, громадська думка виконує ряд основоположних функцій, які, з одного боку є визначальними атрибутами власне громадської думки як впливового механізму саме демократичного устрою, з іншого, слугують кращому утвердженню демократії, надто в суспільствах, що трансформуються. І хоча громадська думка є притаманною усім суспільствам, незалежно від встановленого в них політичного режиму, а саме тоталітарного, авторитарного чи іншого способу врядування (попри те, що деякі вважають, що громадська думка є проявом виключно демократії), її сутнісні ознаки та функціональні характеристики відчутно модифікуюся, залежно від природи відповідного режиму державної влади і досягають свого найвищого розвитку саме в умовах демократії. [2]

Узагальнюючи численні дослідження, логічно звести основні характерні риси, особливості і значення такого явища, як громадська думка:

– це стан масової свідомості, що виявляється у сукупності тверджень, виголошених населенням, які оцінюють події і факти дійсності, проблеми, державне і громадське життя різних груп і прошарків населення;

– явне або приховане ставлення різних соціальних груп населення до важливих для них подій, що відбуваються в країні і світі та фактів дійсності;

– згода між представниками однієї людської спільноти з питання, що має важливе емоційне або ціннісне значення, котру повинні поважати й індивід, і уряд під загрозою бути відторгненим або скинутим – у крайньому разі, у вигляді компромісу в публічній поведінці;

– може бути як адекватною реальному стану речей, так і містити помилкові, хибні уявлення про дійсність;

– це різновид соціального контролю, роль якого полягає у сприянні соціальній інтеграції і в забезпеченні достатнього рівня однаковості, на яку можуть спиратися дії та рішення. [3]

Для німецької дослідниці Е. Ноель-Нойман громадська думка становить сукупність оцінок, які містять не тільки погляди, що підтримують провладну точку зору, але й позиції, думки чи судження, що не виражаються громадськістю через їхнє небажання діяти, займати активну позицію, в міру їх пасивності чи опозиційності, або через боязнь загального осуду чи покарання діючої влади. Це і називається «спіраллю мовчання». Але говорячи про «спіраль мовчання» як один із елементів

громадської думки в демократії, можна припустити, що в умовах недемократичних політичних режимів громадська думка перетворюється на «спіраль мовчання» в цілому. Адже офіційна ідеологія тоталітарного режиму, декларований програмний курс в авторитаризмі вже із самого початку виключає можливість існування громадської думки як дійсно дієвого механізму соціального контролю населення, а навпаки, в силу певних об'єктивних причин перетворює її в «мовчазного слухача». І якщо, згідно із твердження Е. Ноель-Нойман, «спіраль мовчання» за демократії виникає через страх індивідів бути незрозумілими чи не сприйнятими іншими членами соціальних груп і спільнот, що мають протилежні чи відмінні від їхніх думки, то в недемократичних режимах ця боязнь пов'язана з куди більшим ризиком: потрапити в немилість до правлячої влади, стати об'єктом політичного терору і репресій, чи навіть попрощатися з життям (в умовах жорсткого тоталітаризму). [4]

Говорячи про перехідні суспільства, слід звернути увагу на той факт, що громадська думка у цей час зазнає суттєвих змін і в першу чергу через послаблення політичної та індивідуальної несвободи особи, через зменшення державного контролю і тиску на громадян в цілому. Поступово пропадає страх перед ймовірним покаранням за протилежну до офіційно правильної думку. Згодом починає виникати опозиційне мислення. Громадськість бажає долучитися до політичного процесу, стати його безпосереднім учасником, а не номінальним, як це було за тоталітаризму чи авторитарного режиму. [2]

Громадська думка справді може розвиватися і функціонувати в демократичному суспільстві, або такому, що перебуває на стадії трансформації, одночасно слугуючи способом становлення власне демократії, сприяючи якісному перетворенню суспільної свідомості.

Інститути громадської думки та демократії – поняття значною мірою взаємозумовлені і тісно взаємопов'язані. Ефективний розвиток одного з них обов'язково позитивно відображається на розвитку іншого.

Окрім цього, необхідним є дослідження громадської думки, відстеження її основних тенденцій та врахування їх з боку влади, відображення інтересів суспільства, виражених у громадській думці, у політичному курсі держави. Сюди ж можна додати ще одну важливу умову – створення правових умов існування та функціонування громадської думки, її інституціоналізація.

Отже, такий соціальний інструмент, як громадська думка існує за будь-якого політичного режиму, будь-то демократичний устрій чи тоталітарний режим. Різниця полягає в формі її вираження за різного політичного режиму. Якщо за демократичного режиму, громадська думка може перебувати у «відкритій» формі і основним страхом одного члена суспільства може бути лише несприйняття інших членів цієї групи, в ситуації, коли їх думки про певні події розходяться, то за тоталітарного режиму виникає так звана «спіраль мовчання»: явище, коли громадська думка існує, проте не знаходить явного вираження, через страх покарання діючою владою.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Слободянюк А.В. Роль громадської думки в процесі демократизації влади (історико-соціологічний аспект) // Вісник Київськ. нац. ун-ту ім. Т.Шевченка. Серія: Соціологія. Психологія. Педагогіка. - Вип. 10. - К., 2001. - С. 17 - 20.
2. Балущька, Л. Громадська думка і політичний режим [Текст] / Л. Балущька // Науковий вісник Ужгородського університету : Серія: Політологія. Соціологія. Філософія / Варзар І., Вегеш М., Денисенко В. та ін. – Ужгород : Говерла, 2014. – Вип. 17. – С. 5–8. – Рез.– укр., англ. – Бібліогр.: с. 8 (7 назв).
3. Шатун В. Т. Концепт громадської думки, особливості її формування, ідентифікації та інтерпретації / В. Т. Шатун // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили]. Сер. : Політологія. - 2012. - Т. 204, Вип. 192. - С. 52-56. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdupol\\_2012\\_204\\_192\\_13](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdupol_2012_204_192_13)
4. Ноель-Нойман Э. Общественное мненне: Открытые спирали молчания / Э. Ноель-Нойман. – М. : ФАИР, 1996. – 351 с.
5. Слободянюк А. В. Еволюція концептуальних уявлень про владу в історико-соціологічному процесі [Текст] : автореф. дис. ... кандидата соціологічних наук : 22.00.01 / Анатолій Володимирович Слободянюк ; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – Київ, 2002. – 12 с.

6. Слободянюк А. В. Соціальні норми та цінності як невід'ємні характеристики категорії влади [Текст] / А. В. Слободянюк // Вісник Київськ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. Серія "Соціологія. Психологія. Педагогіка". - Вип. 9. - Київ, 2000. - С. 5-7.

*Анатолій Володимирович Слободянюк* – к.соц.н., доцент кафедри суспільно-політичних наук, науковий керівник лабораторії соціологічних досліджень Вінницького національного технічного університету, м.Вінниця.

*Сіденко Юлія Вікторівна* – студентка групи МОз-13, факультет менеджменту, Вінницький національний технічний університет, м.Вінниця

*Slobodyanyuk Anatoly V.* - PhD in Sociology, assistant professor of social and political sciences, scientific director of the laboratory of sociological researches Vinnitsa National Technical University, Vinnitsa

*Sidenko Yulia V.* – student, Faculty of Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnitsa